

Analiza języka futurystów

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Zbigniew Jaroński, *Wstęp*, [w:] *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Zbigniew Jaroński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1987.
- Źródło: Bruno Jasieński, *Na rzece*, [w:] Bruno Jasieński, *Utwory poetyckie, manifesty, szkice*, oprac. Edward Balcerzan, Kraków 1972.
- Źródło: Adam Ważyk, *Postój [fragment]*, [w:] , oprac. Zbigniew Jaroński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1978, s. 294–295.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Przypowieść*, [w:] Zbigniew Herbert, *Hermes, pies i gwiazda*, 1957.
- Źródło: Stanisław Młodożeniec, *Radiatoromans [fragment]*, [w:] *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Zbigniew Jaroński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1978, s. 185–186.

Analiza języka futurystów

Nuż w bżuhu : 2 jednodźwiękowa futurystów : wydanie nadzwyczajne : Kraków - Warszawa listopad 1921
Źródło: domena publiczna.

Futuryści byli jedną z najbardziej radykalnych grup poetyckich międzywojnia. Postulowali całkowite zerwanie z historią, tradycją, wypracowanymi formami sztuki. Występowali przeciwko zastanemu porządkowi, chcieli stworzyć nowe sposoby artystycznego wyrazu. Widać to zwłaszcza w futurystycznej koncepcji języka poetyckiego.

Twoje cele

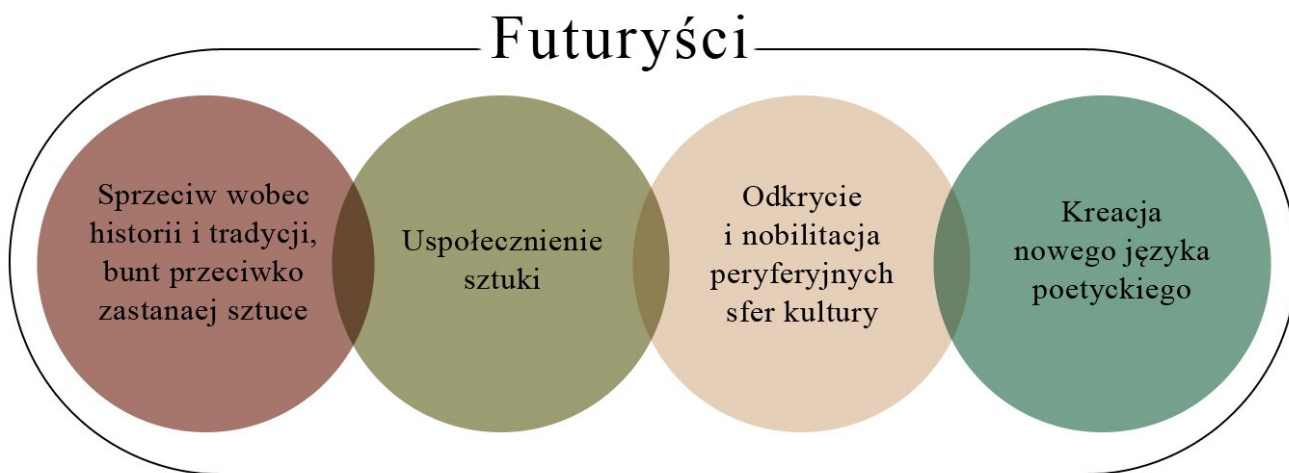
- Przeanalizujesz język wierszy polskich futurystów.
- Scharakteryzujesz środki artystycznego wyrazu typowe dla poetyki polskich futurystów.
- Uargumentujesz swoje stanowisko na temat negacji tradycji artystycznej.

Przeczytaj

Charakterystyka futuryzmu

Futuryści to - obok [Awangardy Krakowskiej](#) i skamandrytów - najważniejsza grupa literacka w międzywojennej Polsce. Ich postulaty obejmowały cztery główne obszary.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Futurystyczna koncepcja języka poetyckiego

Futurystyczna koncepcja języka poetyckiego została oparta na podwalinach filozofii Henriego Bergsona. Według tego francuskiego filozofa rzeczywistość jest nieuchwytna w swej dynamiczności. Podlega ona nieustannym przemianom i nie da się jej objąć przy pomocy poznania rozumowego. Bergson twierdził, że prawdziwe jest jedynie poznanie intuicyjne. Język, posługując się kategoriami abstrakcyjnymi i usiłując zatrzymać określony moment rzeczywistości, zakłamuje rzeczywistość.

Głoszono konieczność pozbycia się tradycyjnej interpunkcji i stosowania w jej miejsce znaków muzycznych i arytmetycznych. Lekceważono reguły pisowni, w jej miejsce zalecając [ortografię fonetyczną]. Według futurystów konieczne było także wykorzystanie typograficznych

możliwości, które dawał druk, czyli różnych rozmiarów czcionek, nieregularne ułożenie linijek wierszowych itp. Za cel stawiano [entropię](#). Z manifestu Marinettiego pochodzi także idea „symultaneizmu”, czyli takiej sztuki, która miałaby uchwycić równoczesność zdarzeń. Z kolei futuryści rosyjscy wprowadzili do swoich postulatów ideę „języka pozarozumowego” („zaumnego”), który miałby poszerzać możliwości ekspresji artysty. Był to język [asemantyczny](#), jednak niepozbowiony reguł.

Filippo Tommaso Marinetti (jeden z twórców i głównych teoretyków futuryzmu) ze swoim *Autoportretem* na wystawie *Jesienny salon futurystów* w Berlinie

” Zbigniew Jarosiński

Wstęp

W języku poszczególne zestawienia głosek występują z różną, dającą się statystycznie wyliczyć, częstotliwością, ponadto jedne mają odcień „rodzimy”, inne „obcy”, jedne odbieramy jako zabawne, inne jako poważne, itp., a niektóre charakterystyczne są dla określonych form gramatycznych, rodzin wyrazowych lub dialektów. Te właśnie prawidłowości były układem odniesienia dla „zaumu”. Na ich tle „zaumne” operacje językowe uzyskiwały sens, a wiersz stawał się wypowiedzią.

Źródło: Zbigniew Jarosiński, *Wstęp*, [w:] *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Zbigniew Jarosiński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1987.

Tylko niewielka część utworów futurystów nawiązywała do koncepcji języka pozarozumowego i „słów na wolności”. Koncepcje te jednak ukształtowały

futurystyczne myślenie o poezji jako o konstrukcie językowym.

” Zbigniew Jarosiński

Wstęp

Postulat radykalnej reformy języka poetyckiego był od początku jednym z głównych punktów futurystycznego programu. Działania reformatorskie futurystów prowadziły w wielu kierunkach, a niejednokrotnie zbiegały się z dążeniami innych ówczesnych ugrupowań poetyckich. Widać to wyraźnie zwłaszcza w Polsce, gdzie prozaizacja wiersza, tematyka cywilizacyjna i wielkowiejska, czy z drugiej strony zainteresowania twórczością ludową jako dziedziną językowej pierwotności, pojawiały się w całej młodej poezji. Futuryści wyróżniali się jednak radykalizmem. Ich program uprzywilejował takie wzory twórczości, które nie tylko stanowczo przeczyły wszystkim dotychczasowym tradycjom poetyckim, lecz także zdecydowanie wykraczały poza najogólniejsze, podstawowe normy i zasady językowej komunikacji.

Źródło: Zbigniew Jarosiński, *Wstęp*, [w:] *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Zbigniew Jarosiński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1987.

Słownik

asemantyczny

(a- – pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujący na zaprzeczenie lub brak jakiejś cechy + gr. *sēmaticós*) – związany ze znaczeniem wyrazów) – niebędący nośnikiem znaczenia lub nieuwzględniający znaczenia

Awangarda Krakowska

polska międzywojenna grupa poetycka skupiona wokół czasopisma „Zwrotnica”

dadaiści

(fr. *dada*) – przedstawiciele ruchu dada (kierunek artystyczny w latach 1915–1924, odrzucający wszelkie rygory na rzecz swobodnych skojarzeń i absurdałnego dowcipu)

entropia

(gr. *entropē* – zwrócenie się, obrót) – chaos, bezład, rozproszenie

onomatopeja kompleksowa

(łac. *onomatopeia*) – onomatopeja obejmująca cały utwór

ortografia fonetyczna

(gr. *ortographiā* + gr. *phōnēticos* – dotyczący głosu) – system pisowni oparty na zasadzie ścisłej odpowiedniości głosek i liter – jednej głosce odpowiada zawsze jeden znak, a jednemu znakowi jedna głoska; postulowana przez futurystów, np. Brunona Jasińskiego

skamandryci

poeci z polskiej grupy literackiej utworzonej w 1920 r., skupionej wokół pisma „Skamander”

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem, a następnie wyjaśnij:

Polecenie 2

Na podstawie prezentacji scharakteryzuj język poezji futurystycznej w Polsce. Czym język tej poezji różnił się od języka poezji Awangardy Krakowskiej i skamandrytów?

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DWKhj7KCc>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiada o analizie języka futurystów.

Sprawdź się

“ Stanisław Młodożeniec

Moskwa

tu-m czy-m ta-m?
tam-tam TAM -
TU-M- -
tam-tam-TAM tam-tam-tam TAM
TU-M TU-M
czy-m tam-tam? tam-tam? czy-m tam?
TAM-M? TU-M?
czyli-m tam? - jeżeli-m tam to i tu-m
TUM-TUM
a i tam a i tam - - -
oj-ja JJAJ tam a i tu-m -
to-m i tam i tum
TUM

Źródło: Stanisław Młodożeniec, *Moskwa*, [w:] *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Zbigniew Jaroński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1978, s. 181-182.

“ Stanisław Młodożeniec

Radiatoromans [fragment]

-----
o jakże - jak?!! - o -- Holi - ho -
- - - - - o - mia “lumba” - -
wyrzekłaś mi dalekie “tak”
i znikłaś w chińskich klombach
-----
pijany dzień radości dołał - -
o-uchyl ust spod parasola
-- malutkie serca w usta połóż --
o-jakże-jak? -----
--- tik - tak -- tik - tak

[...]

Źródło: Stanisław Młodożeniec, *Radiatoromans [fragment]*, [w:] *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Zbigniew Jaroński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1978, s. 185-186.

” Adam Ważyk

Postój [fragment]

Koń ciągnie wóz: butla Dzieci piją i krzyczą
mleko przelewa się w dzbankach kiedy je niosą kobiety

O piękna panno przyjechałem bryczką
i dzień oślepił mię i jestem ślepy

O beczkę soli zawadziłem idąc
uchyl zazdrostek bo róże zwiędną
Twe dłonie bielsze są niż albatros
ale nocą ciemno

Ramię zanurzam w twój cień po obojczyk
dymię ptakami jak ptaki z krzaku
nie bądź-że chłodna jak ojczym
widziałem cię szóstą w zodiaku

[...]

Źródło: Adam Ważyk, *Postój [fragment]*, [w:] , oprac. Zbigniew Jarosiński, wybór Helena Zaworska, Kraków 1978, s. 294–295.

” Bruno Jasiński

Na rzece

Na rzece rzec ce na cerze mrze
pluski na bluzki wizgi
w dalekie lekkie dale że
poniosło wiosłobryzgi

o trafy tarów żyrafy raf
ren cerę chore o ręce
na stawie ta wie na pawie staw
o trące tren terence

na fale fal len na leny lin
nieczułem czołem czułem

od doli dolin do Lido lin zaniósł wiosła mułem

Źródło: Bruno Jasiński, *Na rzece*, [w:] Bruno Jasiński, *Utwory poetyckie, manifesty, szkice*, oprac. Edward Balcerzan, Kraków 1972.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij w 4-5 zdaniach, jaki jest wpływ typografii na warstwę znaczeń w wierszu Tytusa Czyżewskiego *Hymn do maszyny mego ciała*.

Ćwiczenie 4

Wiersz Stanisława Młodożeńca *Moskwa* traktuje o rozterkach podmiotu lirycznego, który nie wie, czy powinien być w Moskwie, gdzie rozgrywa się rewolucja, czy w odrodzonej Polsce, gdzie mógłby wpłynąć na nowy kształt państwa. Mając tę wiedzę, sparafrazuj wersy utworu, tworząc wypowiedź podmiotu lirycznego składającą się z pełnych zdań.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, na czym polega związek między tytułem wiersza *Radiatoromans* a jego formą.

Ćwiczenie 6

Na podstawie utworu Bruno Jasińskiego *Na rzece* w 5-6 zdaniach wyjaśnij, na czym polegała futurystyczna koncepcja języka "zaumnego".

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Zastanów się, czy możliwy jest całkowity bunt przeciwko sztuce i absolutne zanegowanie tradycji artystycznej. Uzasadnij swoją opinię, posługując się trzema argumentami.

Praca domowa

Porównaj język utworów *Miasto* Brunona Jasińskiego oraz *Chrystus miasta* Juliana Tuwima. Znajdź przynajmniej pięć różnych płaszczyzn porównawczych.

Słownik

symultaneizm

próba uchwycenia w poezji równoczesności zdarzeń

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Analiza języka futurystów

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

3) rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu ortograficznego w tekście artystycznym.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;

4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok;

8) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego: aliterację, paronomazję, kontaminację, metonimię, synekdochę, synestezję, odmiany inwersji, gradację; określa ich funkcje;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- analizuje język wierszy polskich futurystów,
- charakteryzuje środki artystycznego wyrazu typowe dla poetyki polskich futurystów,
- bierze udział w dyskusji na temat negacji tradycji artystycznej, formułując argumenty.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Wyświetlenie na tablicy treści zawartych w sekcji „Wprowadzenie”. Przybliżenie przez nauczyciela tematu i celów lekcji. Określenie wiążących dla uczniów kryteriów sukcesu.

2. Prowadzący rozdaje uczniom wydrukowany tekst wiersza Stanisława Młodożeńca *XX wiek*. Następnie wskazana lub chętna osoba odczytuje utwór:

XX wiek

zawiośniało - latopędzi przez jesienność białośnieże

- KINEMATOGRAF KINEMATOGRAF KINEMATOGRAF...

słowikując szeptolesia falorycznie caruzieją

- GRAMOPATHEFON GRAMOPATHEFON GRAMOPATHEFON...

iokohama - kimonooka cię kochają z europy

- RADIOTELEGRAM RADIOTELEGRAM RADIOTELEGRAM...

espaniołę z ledisami parlowacąc sarmaceniem

- ESPERANTISTO ESPERANTISTO ESPERANTISTO...

odwarszawiam komentuję odsłoneczniem

- AEROPLAN AEROPLAN...

zjednoliterzam paplomanię

- STENOGRAFIA...

Nauczyciel pyta, czy uczniowie rozumieją tekst. Jeśli nie, podpowiada, że kluczem do jego odczytania są słowa zapisane kapitalikami. Prosi, by uczniowie przeczytali tekst jeszcze raz, a następnie zaproponowali swoje tezy interpretacyjne.

Uczniowie wypowiadają się swobodnie, a nauczyciel moderuje ich dyskusję, udzielając w razie potrzeby wskazówek. Zwraca uwagę na warstwę językową utworu.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel poleca, by uczniowie, na podstawie informacji z bloku tekstowego, przedstawili postulaty futurystów związane z językiem poetyckim. Uczniowie notują najważniejsze kwestie w zeszytach, np. w formie mapy myśli.
2. Następnie prowadzący wyświetla wykład eksperta zamieszczony w bloku tekstowym. Poleca, by uczniowie, pracując w parach, wykonali polecenia 1 i 2 z tej sekcji.
3. Nauczyciel wybiera z sekcji „Sprawdź się” ćwiczenia do samodzielnego wykonania przez uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel odczytuje treść ćw. 8: Zastanów się, czy możliwy jest całkowity bunt przeciwko sztuce i absolutne zanegowanie tradycji artystycznej. Uzasadnij swoją opinię, posługując się trzema argumentami.
Prosi, by uczniowie zastanowili się nad argumentami, a następnie przeprowadza dyskusję na ten temat.

Praca domowa:

1. Porównaj język utworów *Miasto* Brunona Jasińskiego oraz *Chrystus miasta* Juliana Tuwima. Znajdź przynajmniej pięć różnych płaszczyzn porównawczych.

Materiały pomocnicze:

- *Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, oprac. Z. Jarosiński, H. Zaworska, wybór H. Zaworska, Kraków 1978.
- Artur Hutnikiewicz, *Od czystej formy do literatury faktu – główne teorie i programy literackie XX stulecia*, Warszawa 1995.